

Sažetak

Vladimir Dvoržak, »Rade Končar«, Zagreb

UDK 801.3:001.4:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen 31. X. 1989, prihvaćen za tisak 8. II. 1990.

Im diesem Artikel wird über dem Begriff *ledenica* als Bezeichnung für ein Haushaltsgerät und über dessen Richtigkeit und Klarheit in der Wortbildungstradition gehandelt

TERMINOLOGIZIRATI NAZIV NIJE JEDNOSTAVNO

Eugenija Barić

1. Uvod

1.0. Glagol *terminologizirati* i njegovu imenicu *terminologiziranje* nećemo naći u Simeonovu Enciklopedijskom rječniku *lingvističkih naziva* (Zagreb 1969). Nema tamo ni imenice *terminologizacija*.

O terminologizaciji jezičnog znaka općenito pisao je M. Peti.¹

1.1. Jezični je znak preširok pojam kad je riječ o konkretnim znakovima pojedinog znanstvenog područja, pa mi se čini u tu svrhu prikladnijim govoriti o terminologizaciji naziva. Zato ćemo Petijevu definiciju terminologizacije: *Terminologizacija je dakle proces u kojemu od jezičnih znakova nastaju termini*² ovako preinačiti: *Terminologizacijom naziva pojedinog znanstvenog područja dobivamo termine toga područja*. Iz toga izlazi i distinkcija da termin jest naziv, ali svaki naziv nije termin. *Termin je, zapravo, terminologizirani naziv*.³

S tim u vezi nameće se i pitanje postoje li stvarni terminološki rječnici ili samo rječnici nazivlja, dakle popis naziva pojedinih struka, među kojima neki jesu a drugi tek trebaju postati termin.⁴

1.2. Praktičnu primjenu terminologizacije i teškoće koje je mogu pratiti pokazat ćemo na primjeru jednog od naziva s područja rashladne tehnike.

2. O zamrzivaču

2.0. Hrana je izvor čovjekova opstanka. Da bi mu sutrašnjica bila sigurnija, čovjek je uvijek nastojao imati zalihe hrane. Zbog toga je morao tražiti načine njezina čuvanja: pohranjivati je da se raspadanje uspori, odnosno onemogućiti. Posebno se to odnosi na voće, povrće i meso.

1. *Terminologizacija*, Rasprave Zavoda za jezik IFF 6-7, Zagreb, 1980-1981, 227-238.

2. N. dj., 231.

3. Usp. i već spomenuti Simeonov Enciklopedijski rječnik *lingvističkih naziva*, odnosno Šulekov Rječnik *znanstvenog nazivlja* koji će se ovdje i posebno citirati, pa i Teme iz *medicinskog nazivlja* V. Loknara, Jumena, Zagreb, 1988.

4. Usp. i R. Simeon, n. dj. s.v. *termin*, gdje se, između ostalog, kaže da su termini najviši razred naziva.

2.1. U našem je podneblju čovjek sklanjao hranu u trapove, podrume i prirodno hladne jamske prostore, dok mu industrija nije ponudila nove mogućnosti čuvanja najprije manjih, a onda i većih zaliha u vlastitom domaćinstvu. Bio je to najprije aparat s rashladnim sistemom - *hladnjak*, u kojemu se hrana mogla čuvati kraće vrijeme, pa *hladnjak s pretincem za duboko rashlađivanje* (njem. Tiefkühlung), odnosno *kombinirani hladnjak*, i na kraju *aparat samo za duboko rashlađivanje*, u kojemu se hrana mogla čuvati duže vrijeme (i po godinu dana). U tim se aparatima hrana, zbog niskih temperatura, skrućivala, a tekućina se smrzavala. Taj je proces i imenovan *smrzavanjem*, odnosno *zaleđivanjem*.⁵ U skladu s tim pojavile su se i dvije kategorije oznaka uz imenice koje označuju hranu: pojavila se *svježa* i *smrznuta* riba, *svježe* i *smrznuto* povrće, *svježe* i *smrznuto* meso, dakle *svježa* i *smrznuta* hrana (uz *svježe* i *zaleđeno* mlijeko).⁶

2.2. Aparate za duboko rashlađivanje, odnosno smrzavanje hrane trebalo je neka-ko nazvati. Počelo se u skladu s oblikom: *škrinja za duboko smrzavanje*.⁷ Kada se pojavio vertikalni, ormarski oblik⁸, naziv je *škrinja* bio neprecizan. Budući da je takav oblik aparata imao ladice, počeli su ga popularno zvati *ladičar*.⁹ Ujedno se nastojalo pronaći i jednočlani komercijalni naziv za oznaku *aparata za smrzavanje*. Jedan od naziva u kojemu se odrazila ta težnja jest naziv *ledenica*¹⁰, koji i danas upotrebljavaju inženjeri Tvornice »Rade Končar«.

2.2.1. Naziv *ledenica* nije se udomaćio kao naziv aparata za smrzavanje hrane iako je i vrlo star i u biti nije loš jer se temelji na izrazu koji upućuje na niske temperature.¹¹ Iako je točno da je riječ *ledenica* poznatija u značenju 'ledena svijeća', to nije morala biti zapreka njezinu novom terminološkom značenju, kojemu se oslonac nalazi i u potvrdi *drveni ormari hladnjače u kojima se u ledu držala hrana*,¹² a potvrđuje se to i u značenju 'podrum hladen ledom, lednjak' u rječniku *Klimatizacijska i rashladna tehnika*¹³.

2.3. I drugi su proizvođači također tražili prikladan naziv, pa je iz Tvornice »Obod« u Cetinju stigao naziv *ledara* za samostalni aparat za smrzavanje, odnosno

-
5. Usp. V: Dabac, *Tehnički rječnik*, 1 (dio njemačko-hrvatskosrpski), Zagreb, 1969, pod *Gefrieren*.
 6. Poznato je i prirodno smrznuto meso koje odavna koriste sjevernjaci, naročito Eskimi. Oni su, vjerojatno, i naveli industriju da ispita mogućnosti industrijskog stvaranja uvjeta za takvo čuvanje hrane.
 7. Usp. i V. Dabac, n. dj., koji za njem. *Gefrierschrank* ima 'aparat za duboko smrzavanje s poklopcem na gornjoj strani'.
 8. Usp. i V. Dabac, n. dj., koji za njem. *Gefriertruhe* ima 'aparat za duboko smrzavanje s vratima sprijeda'.
 9. Usp. Oglas u Večernjem listu od 21. 5. 1985, str. 24, gdje se uz *škrinje* navode i *ormari-ladičari*.
 10. Usp. V. Dabac, n. dj., pod riječima navedenim u bilj. 7 i 8.
 11. Usp. u *Akademijinu rječniku* pod *l. ledenica*, gdje se nakon tumačenja jednog od njezinih značenja (a. *jama ili uprav mjesto iskopano i načinjeno pod zemljom za hranjenje leda*) kaže: »Ima u ovome značenju i stslav. (*staroslavensko*) ledenica«. Naći ćemo to značenje i u Šuleka za *Eisgrabe* i *Eiskeller*, a naravno i u Broz-Ivekovića.
 12. R SANU pod *ledenica*.
 13. Dalje KRT. Višejezični rječnik (engleski, njemački, francuski, ruski, hrvatski). Autori hrvatskog dijela: prof. Milan Viličić, mr. Mladen Andrassy, mr. Boris Kancir. Jezični savjetnik: prof. dr. Stjepan Babić, Zagreb, 1983.

»frejzer« za dio dvotemperaturnog hladnjaka, što se vidi iz napisa *Svijetli trenuci bijele tehnike*.¹⁴

2.3.1. U istom ćemo napisu naći i naziv *zamrzivač* za niskotemperaturni dio kombiniranog hladnjaka, odnosno poseban niskotemperaturni dio koji se može s klasičnim hladnjakom spojiti u jedinstven hladnjak.

2.4. Niz članova porodice naziva u koju je ušao *zamrzivač* povećao se upotrebom glagola *zamrzavati* i *zamrznuti* i pridjeva *zamrznut* (*zamrznuta hrana*, odnosno pojedine vrste hrane: *zamrznuto lisnato tijesto*, *zamrznuti špinat*), koji se tako isprepleo s pridjevom *smrznut*.¹⁵ Uz to su se počeli upotrebiti imenica *zamrzavanje* i glagoli *zamrzavati*, *zamrznuti* s imenicom *smrzavanje* i glagolima *smrzavati* i *smrznuti*. Čak i u istom prilogu.¹⁶

2.5. To se sve odrazilo i na nazivima koje je obuhvatio najnoviji, već spomenuti rječnik s područja rashladne tehnike, u kojemu nalazimo i *smrzavanje* i *zamrzavanje*, odnosno *zamrzivač* uz *aparatus smrzavanje*, a uz njih još ove nazive: *smrzljiv*, *smrznut*, *smrzavajući*, odnosno *nesmrznut*, *nesmrzavajući*¹⁷ i *smrzavaonica*¹⁸.

2.6. Naziv *zamrzivač*, kao ni već spomenuta *ledenica*, nije općenito upotrebiti prihvaćen. Najbolje o tome kazuje govorna praksa u kojoj se još uvijek najčešće čuje: *škrinja*, *staviti na led*, *staviti u duboko*, a zabilježila sam i tri potencijalna naziva: *lednica*, *zaleđivač* i *smrznica*.

2.6.1. Neprihvatanje naziva *zamrzivač* u općoj upotrebi upozorava na to da taj naziv nije terminologiziran, odnosno da o nazivu aparata za smrzavanje još treba raspravljati. Pogledajmo stoga njegov izraz, odnosno njegovu tvorbenu strukturu.

2.6.2. Naziv *zamrzivač* motiviran je glagolom *zamrzivati*, prez. *zamrzujem*, koji nije normiran,¹⁹ što potvrđuje i već navedena upotreba glagolske imenice *zamrzavanje* koja je motivirana glagolom *zamrzavati*. Uz to aparat koji je imenovan *zamrzivačem* nije stvarni vršitelj radnje smrzavanja, a nije, dodajmo, ni sredstvo vršenja takve radnje, koja značenja najčešće imaju izvedenice sa sufixom *-ač*.²⁰ što znači da nam za njegov naziv nije neophodna tvorenica sa sufixom *-ač*, odnosno da ni naziv *zamrzavač*, tvoren od pravilnog glagolskog lika *zamrzavati* ne bi bio rješenje. U tom je smislu, dakle, naziv *ledenica* bio bolji.

14. Vjesnik od 17. 9. 1976, str. 8.

15. U vezi s tim dovoljno je pogledati etikete raznih proizvođača takve hrane. Uz to ne isprepliću se odrednice *smrznut* i *nesmrznut* samo na proizvodima nego i u ponekom rječniku. Tako G. Šamšalović, Njemačko-hrvatski rječnik, četvrto izdanje, Zora, Zagreb 1971. ima 'tvornički zamrznuto meso' za njem. *Gefrierfleisch*, ali 'umjetno smrznuta roba' za njem. *Gefrierware*.

16. Usp. *Zimnica. Ukuhavanje i duboko smrzavanje*. Četvrto dopunjeno i prošireno izdanje. Specijalno izdanje »Svijetla«, jugoslavenske ženske revije, Zagreb 1984. Pripremila: Višnja Ogrižović: Kad sami *zamrzavate namirnice* (str. 93), *bez obzira smrzavate li sami* (isto), *duboko smrznuta hrana* (isto), *duboko smrznuti proizvodi* (str. 95), *zamrzavanje voća* (str. 96), ali *zamrzavanje sa šećerom*, *zamrzavanje u sirupu*, *zamrzavanje voćne kaše* (isto).

17. KRT. Za usporedbu vidi hrvatsko abecedno kazalo pod brojčanim uputnicama uz navedene nazive.

18. Isto, pod F 363.

19. Glagol *zamrzivati*, u liku sa *se* i sa značenjem 'postepeno se smrzavati', ima samo AR (iz Voltidija: *Ričoslovník ilirčkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika*, Beč 1803). U istom ćemo rječniku (u AR) naći i glagolsku imenicu *zamrzivanje*, ali iz Vitezovića (*Lexicon latino-illyricum*, rukopis iz 1700-1709) s. v. *gelicidium* uz *smrzavica* i *pomrzavica*.

20. Usp. i Stjepan Babić, Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku, Zagreb 1986, § 249.

Međutim, kako se u takvom aparatu vrši glagolska radnja smrzavanja, odnosno kako je takav aparat namijenjen vršenju takve radnje, glagolska motivacija njegova naziva nije u pitanju. Ostaje da se upitamo: koja glagolska motivacija?

2.6.3. U kombinaciju bi mogao doći i glagol *lediti*, od kojeg se lako može načiniti npr. imenica *ledilica*, ali od nje brzo odustajemo već zato što u aparatu za smrzavanje hrane nije prvenstveno riječ o smrzavanju vode, odnosno tekućine. Međutim, za sve na čemu se ostvaruje glagolska radnja u takvu aparatu uobičajeno je reći da se mrzne, dakle dileme nema - potreban nam je glagol s korijenom *-mrz-*.

2.6.4. Problem time tek napola rješavamo jer je stvarni vršitelj radnje smrzavanja u našem aparatu uređaj odnosno u nj ugrađen rashladni sistem²¹, pa nam je i za njegov naziv potreban glagol iz porodice riječi s korijenom *-mrz-*, a obje terminološke potrebe nužno je pokušati paralelno riješiti. Ostaje nam, dakle, da se odlučimo kojem glagolu treba dati prednost: glagolu *smrznuti* ili glagolu *zamrznuti*, odnosno njihovim iterativima *smrzavati* i *zamrzavati*, kada je nazivlje vezano uz te glagole još uvijek neraščišćeno.²²

2.7. Prvo pitanje koje se sada nameće jeste postoji li značenjska razlika između glagola *smrznuti* i *zamrznuti*. Tako se govori *zamrzla se brava na automobilu*, ali *smrzla se voda u cijevima*. Također je potvrđeno *smrznuta kiša* i *smrznuta oborina*,²³ ali *zamrzla okna* i *zamrzle ruke*²⁴, odnosno *zamrznute vodovodne cijevi*.

2.8. Zanimljivo je da Šulekov *Njemačko-hrvatski rječnik*²⁵ nema glagola *zamrznuti*, nego samo *smrznuti*, a njegov *Rječnik znanstvenog nazivlja*²⁶ s korijenom *-mrz-* ima samo imenice *smrznuce* i *smrzao*. I u *Etimologijskom rječniku* Petra Skoka također nalazimo samo glagol *smrzavati*.²⁷

2.8.1. Najstarije potvrde za oba glagola donosi, naravno, AR. Vidi se iz te građe i da u tvorbi najčešće sudjeluje svršeni lik i da je tvorbena porodica glagola *smrznuti* mnogo bogatija od tvorbene porodice glagola *zamrznuti*.

2.8.2. Jedino *Ristić-Kangrgin rječnik*²⁸ razlikuje glagol *smrznuti se*, *-avati se* od glagola *zamrznuti*, *-avati* po kategoriji prelaznosti (tranzitivnosti). Naime, u tom se rječniku za njem. *erfrieren* daju dvije kategorije: *intr*(anzitivnost), koju autori prevode sa 'smrznuti se, -avati se'. . . , s primjerima *cveće se smrzlo* i *reka se smrzla*, ali i (*i/li/zamrzla*), i *tr*(anzitivnost), koju prevode sa 'zamrznuti, -avati', nažalost bez primjera.

2.8.3. U *Dapčevu Tehničkom rječniku* (hrv.-njem. dio) uz veći broj izvedenica od glagola *smrznuti*, među njima i *smrzavanje*, imamo i glagol *zamrznuti*, a uz njega samo još svezu *zamrzli čovjek* kao sinonim imenici *smrženjenik* (za oboje njem. *Erfrorene*), dok u njem.-hrv. dijelu toga rječnika, barem pod natuknicama koje počinju sa *Gefrier-*, nećemo naći ni *zamrzavati* ni *zamrzavanje*.

21. Usp. *cijevlje niskotemperaturnog hlađenja* u KRT pod L 373.

22. Da je to tako vidi se i iz KRT, gdje se njem. *Zusammenfrieren* odnosno *Regulation* prevodi sa 'zamrzavanje, homogenizacija smrzavanjem', a *lokales oartliches Gefrieren* sa 'lokalno zamrzavanje', odnosno *Sprühgefrieren* sa 'zamrzavanje škropljenjem', a odmah iza toga *Sprühgefrieranlage*, odnosno *Rieselgefrieranlage* sa 'postrojenje za smrzavanje škropljenjem'.

23. V. Dabac, n. dj., (hrv.-njem. dio).

24. Usp. i primjere u R SANU pod *zamrzao*.

25. Zagreb, 1860.

16. Zagreb, 1874.

27. Zagreb, 1971-1974.

28. Enciklopedijski njemačko-srpskohrvatski rečnik, I, Beograd 1963.

2.8.4. U *Švedsko-hrvatskom rječniku*²⁹ s. v. *frys* naći ćemo *vertikalni i horizontalni zamrzivač*.

2.9. Ranije su se značenja tih glagola, zapravo njihovi reflektivni, bar na nekim područjima, čini se, dobro razlikovala. Npr. *Poledica bude, kad se snig topi i smrzava . . . A bude to i kad solja (sitno ledeno zrnje) pade, pa se zamrzne*.³⁰

2.9.1. Iako su se danas ti glagoli upotrebno isprepleli, ipak se vidi da se glagol *smrznuti* vezuje uz tekućinu, dakle *smrzava se voda*: u kablu, u cijevi, u rijeci, jezeru, moru. . . , *smrzava se snijeg* koji se topi, *rosa, kapljice kiše* i uz pojavnosti koje sadrže tekućinu ili vlagu, dakle *smrzava se bilje, smrzavaju se životinje i ljudi*³¹, *smrzava se zemlja*. . . Ali budući da se voda u rijeci, jezeru, moru. . . zapravo rijetko kada smrzne do dna, kao npr. voda u kablu, nego se samo, kao posljedica površinskog smrzavanja, stvara ledena kora, uobičajilo se govoriti i zamrzla se rijeka, zamrzlo se jezero odnosno more,³² kao da se želi reći da su se zalijepili za obalu.

2.9.2. Primjer iz t. 2.9. u kojem se kaže da se *solja*. . . *zamrzne* upućuje na neizrečenu, ali pretpostavljenu rekciju za +A: *za tlo*.³³

2.9.3. Uz to se ozbiljno nameće i jedno novo značenje glagola *zamrznuti*, odnosno *zamrzavati*, potvrđeno u imenici *zamrzavanje* i pridjevu *zamrznut*, a to je značenje 'privremeno smrznuti', odnosno duboko rashladiti do zamiranja elemenata (budućeg) života, npr. u medicini. Na to značenje ukazuje primjer *Možete napisati da bismo pristali na zamrzavanje oplodjenih stanica*, odnosno . . . *mogli bismo u ponovljenom postupku koristiti zamrznute zametke*.³⁴ S tim bi u skladu trebala biti i spomenuta Dapčeva sveza *zamrzli čovjek*.

2.9.4. Proširivati, međutim, to značenje i na postupak oko čuvanja živežnih namirnica ne bi bilo prihvatljivo. Međutim, govori se o *zamrzavanju hrane*, kako smo vidjeli. Štoviše, imenica *zamrzavanje* ušla je i u *Rječnik klimatizacijske i rashladne tehnike*.

2.10. Što se pak tiče miješanja odnosno preklapanja upotrebe glagola *smrzavati* i *zamrzavati* i njihovih imenica *smrzavanje* i *zamrzavanje*, prvenstveno u općem ali i u terminološkom jeziku, osnovni razlog tome vidim u *aktivnom i pasivnom* odnosu koji se može uspostaviti s obzirom na glagol *smrzavati* i čovjeka koji *nije i ne može biti* aktivni vršitelj radnje smrzavanja, nego samo posrednik u njezinu vršenju. Čovjek samo npr. stavlja hranu da se smrzne, pa se moralo učiniti da je glagol

29. Uppsala 1985. Suradnici: Finka, Šimunović, Šojat.

30. I. Lovretić, *Otok u Slavoniji*, Zbornik za narodni život i običaje, knj. 2, Zagreb, 1897, str. 95.

31. U medicini imamo danas samo glagol *smrznuti*. Tamo se govori o *smrznuću, smrzavanju, smrznutima i smrztotini*. (Usp. *Popularni medicinski leksikon*, peto izdanje, Zagreb, 1961. pod *smrznuće*.) Tako je i u *Medicinskoj enciklopediji JLZ*, sv. 4 (Komb - Nju), Zagreb, 1969, gdje, pod *kriopatija*, čitamo također o *smrzavanju, smrznuću, smrztotini i smrznutima*. Nasuprot tome Arambašinov *Liječnički rječnik*, Split, 1912. ima pod *congelatio zamrzavanje, -ati, -ati se, smrzavanje*, Nemičićev *Medicinski rječnik* (njemačko-latinsko-hrvatski), Zagreb, 1913. pod *frieren* navodi *zu Eis werden, gelari, congelari, lediti (slediti) se, zamrznuti se*. . . , a V. Dabac, n. dj., (njem.-hrv. dio) pod *Erfroren e(r)*, kako je već u tekstu spomenuto, uz *smrznjenik* ima i *zamrzli čovjek*.

32. Danas se često govori i o *zamrznutim kreditima* odnosno *zamrznutim plaćama* i sl., a oblikovala se i *politika zamrznutih cijena*, što je već prijenos značenja.

33. U R SANU i RMS (iz Ristić-Kangrge) možemo naći primjer s izrečenom takvom reakcijom: *Zamrzla mi se cipela za pod kola*.

34. *Izvanjelesna oplodnja*, Večernji list od 4. i 5. 1. 1986. str. 11.

s drugim prefiksom, dakle *zamrzavati*, bolje rješenje: Istokorijenski je s glagolom *smrzavati*, a, opet, ne uključuje tako izrazito aktivno vršenje glagolske radnje.³⁵ Otuda se čini i da manje nelogično zvuči kad se npr. kaže *Zamrznut ću grašak*, negoli kad bi se reklo *Smrznut ću grašak*. A zapravo je riječ o stavljanju graška (i koječeg drugog, naravno) da se smrzne!

2.10.1. Razlog takvu traženju jezičnog izlaza svakako je i u tome što nemamo, kako vidjesmo, općeprihvaćenog i jednoznačnog naziva za aparat za smrzavanje koji bi onda izvrsno funkcionirao i u svakodnevnoj komunikaciji. Kad bismo imali takav općeprihvaćen i jednoznačan naziv, govorili bismo *Stavit ću grašak* (ili što drugo) u . . . (treba nam naziv!), kao što govorimo *Stavit ću grašak u hladnjak* (ili *frižider*).

2.11. Kao potencijalne nazive za 'aparat za smrzavanje' zabilježila sam, kako već rekoh, i imenice *lednica*, *zaleđivač* i *smrznica*. Prve dvije imenice ne bi bile prihvatljive: prva stoga što upućuje na led³⁶, a druga i stoga što upućuje na led i stoga što kao i *zamrzivač* ima sufiks *-ač* koji, kako rekosmo, nije neophodan. Treća bi imenica bila prihvatljiva kao naziv za aparat o kojem raspravljamo jer se uz taj naziv vezuju stvari koje se *mrznu* da bi uskoro postale *smrznute*, pa bi n a m j e n a aparata bila sačuvana i u njegovu nazivu. Uz to je taj naziv jednostavno upotrebljavati: i kao naziv za samostalni niskotemperaturni aparat, bez obzira na njegov oblik, i kao naziv za niskotemperaturni dio dvotemperaturnog hladnjaka, u kojem se također vrši radnja smrzavanja. Dakle mogli bismo reći *smrznica* i *hladnjak sa smrznicom* (umjesto *hladnjak s ledenicom*³⁷, odnosno *frižider sa škrinjom*³⁸).

2.12. U reklamnim porukama Tvornice »Ledo«, koja je najveći proizvođač smrznutih proizvoda u nas, čuje se *smrznuti proizvodi* i *škrinja za duboko smrzavanje*, ponekad i *rashladna škrinja*. Ta dva naziva, odnosno ta dva aparata koji ti nazivi označuju mogla bi se razgraničiti. Aparat u kojem se masa za smrznuti proizvod doista smrzava bio bi *aparat za smrzavanje*, a aparat u kojem se smrznuti proizvod samo održava smrznutim, odnosno aparat u kojem se prostor rashlađuje do upravo tako niskih temperatura bio bi *aparat za rashlađivanje*, popularno rečeno *rashladna škrinja*, koju možemo vidjeti na svim frekventnijim gradskim punktovima, a što se u terminologiji može zamijeniti sa *rashladnica*.

2.12.1. Zanimljivo je da se u samom nazivu spomenute tvornice nalazi imenica s korijenom *led-*. Čuva se taj korijen i u novijem proizvodu »Leda«, smrznutoj kremi *ledolini*. Korijen *led-* imamo i u poznatoj smrznutoj poslastici *sladoled*, koja znači, zapravo, 'slatki led', a pojavio se i dijetetski proizvod *dialeđ* (prema *dia-* u *diabetes*). Unatoč tome u »Ledovu« tvorničku terminologiju nije ušla *lednica*. (Taj naziv oni, što nije isključeno, čuvaju ili ga, pak, mogu iskoristiti i za neki svoj budući proizvod.)

2.13. Želimo li, ipak, označiti oblik aparata za smrzavanje, odnosno tip s pretincima (ladicama), možemo govoriti *smrznica ladičarka*³⁹, dok za takav aparat

35. Usp. *Ovaj će vjetar zamrznuti Dunavo*. R SANU pod *zamrznuti*.

36. Usp. *lednjak* iz KRT (t. 2.2.1.).

37. Usp. *Hladnjaci koji pri vrhu imaju ledenicu*, Večernji list od 2. 7. 1985, str. 15.

38. Iz razgovornog jezika, 1988, što je ujedno i potvrda potrebe za nazivom i potvrda različitog dovijanja za izražavanjem te potrebe.

39. Umjesto *aparat s ladicama za smrzavanje*, kako ima KRT pod D 388. Na takvu mogućnost ukazuje već potvrda *lednica ladičarka*: *Kupio je potrebne živežne namirnice i napunio hladnjak i ledenicu ladičaru u kuhinji*. Johannes Mario Simmel, *Oni u tami nevidljivi su*, Zagreb, 1987, str. 573. Prijevod Marije Čizmek.

bez poklopca u kojem je izložena smrznuta hrana možemo upotrebljavati naziv *smrznica izložnica*⁴⁰.

2.13.1. Uz naziv *smrznica* možemo dodavati i sve potrebne pridjeve npr. *cijevna, kućanska, mala, velika* ili drugo što kao atribut, npr. *s tekućim dušikom*⁴¹

3. Zaključak

3.0. Terminologizacija naziva, kako vidimo, težak je posao, osobito još ako je problematika uza nj vezana slojevita. Nije to ni manje odgovoran posao. Stoga je u nj neophodno uložiti maksimum napora i znanja jer je krajnji rezultat terminologizacije što preciznije jezično odražavanje jedinstva izraza i sadržaja imenovanog pojma ili predmeta. Terminologiziranjem naziva *smrznica* to bi jedinstvo bilo ostvareno u potpunosti jer je u tom nazivu sadržana vrsta rashladnog procesa: *smrzavanje*, koji se očituje u konstataciji: *hrana se smrzava* i u konačnom njegovu rezultatu: *smrznuta hrana*, a ujedno je iz njegova izraza isključeno sve što podsjeća na direktno vršenje glagolske radnje.

3.1. Usvajanjem naziva *smrznica* omogućujemo upotrebu ponuđenog, a dobrog, naziva *smrzavač*, ali samo za osnovno tehničko ostvarenje u procesu smrzavanja uopće: *uređaja za smrzavanje*⁴², odnosno cijevlje niskotemperaturnog hlađenja. Između ta dva naziva bio bi tako postignut i izrazni paralelizam jer je i za jedan i za drugi naziv iskorišten ne samo glagol iz iste porodice riječi, nego, možemo čak reći, isti glagol - samo u različitom glagolskom vidu: za imenovanje uređaja koji stvarno vrši glagolsku radnju smrzavanja iskorišten je nesvršeni glagol i sufiks *-ač*, koji je i sufiks vršitelja radnje, dakle *smrzavati - smrzavač*, a za imenovanje aparata u kojem se ta glagolska radnja vrši upotrijebljen je svršeni glagol i sufiks *-ica*, dakle *smrznuti - smrznica*.

3.2. Terminologiziranjem naziva *smrznica* u značenju 'aparata za smrzavanje' riješili bismo i dilemu da li *smrznuta* ili *smrznuta hrana*, a uklonili bismo i imenicu *zamrzivač* protiv koje je bilo opravdanih razloga.⁴³

*

Na kraju sam dužna napomenuti da je u vrijeme analize ovoga problema u Zavod za jezik stigao V. Dvoržak, inženjer u Tvornici »Rade Končar«, poznatom proizvođaču rashladnih uređaja, pa se može reći da je razgovor s njim, a osobito njegova naknadna pismena reakcija, njegovo svojevrsno sudjelovanje u anketi na tu temu.

40. KRT pod L 381 ima *niskotemperaturna rashladna vitrina, niskotemperaturna izložnica*.

41. KRT pod L 188.

42. Koji se, nažalost, u KRT preklapa u značenju sa *zamrzivač*. V. F 544 i D 316.

43. Na to je ukazala i anketa provedena u Zavodu za jezik gdje sam izlagala o ovdje obrađenoj temi. U anketi su bila postavljena dva pitanja: 1. *Smatrate li naziv zamrzivač prihvatljivim? DA NE Zašto?* i 2. *Ako imate drugi prijedlog, obrazložite ga!* Anketa je pokazala da nema jedinstvenog stava o nazivu *zamrzivač*, a za novi je naziv bilo više prijedloga odnosno vlastitih upotreba: *zamrzavač, ledenica, smrznica, ledara, lednica*.

Budući da je anketa provedena nakon zauzimanja vlastitog stava o analiziranom problemu, ona je, zapravo, bila određena provjera vlastitih zapažanja i zaključaka.

Osnovne su misli inž. Dvoržaka bile da naziv *ledenica* nije bilo potrebno mijenjati (misli na pojavu naziva *zamrzivač*, u prvom redu), odnosno da ga treba zadržati kao dio terminološkog niza s područja rashladne tehnike, a u slučaju daljnjeg sređivanja toga nazivlja zadržati mu istaknuto mjesto.

Pažljivim čitanjem ovoga članka moglo se vidjeti da je naziv *ledenica* pravilno ocijenjen, ali je zbog uspostavljanja terminološkog reda među pojmovima rashladne tehnike, počevši od osnovnog izraza u njihovoj motivaciji, a to je glagol, prednost dana nazivu *smrznica*. O stvarnim terminološkim izgledima toga naziva prerano je govoriti. Naravno da bi mu velika pomoć, kao i svakom nazivu uostalom, bilo jedinstvo proizvođačke i potrošačke upotrebne prakse.*

Sažetak

Eugenija Barić, Zavod za jezik IFF, Zagreb

UDK 801.541.1:001.4:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen 28. XII. 1989, prihvaćen za tisak 8. II. 1990.

Lending Terminological Status to a Term Is Not Simple

The author analyzes the current terms for the »appliance for freezing food in«: *ledenica* and *zamrzivač*. Their expressive and content-related shortcomings are pointed out. A new term, *smrznica*, is proposed, bringing into harmony the process described as *smrzavanje* and the term *smrznuta hrana*. The term *smrzavač* is reserved for the device built into the »appliance for freezing food in«, which is the true effectuator of the process of freezing.

IZ BLISKE PROŠLOSTI NAŠEGA JEZIKA (III)**

Stjepan Babić i Dalibor Brozović

Uredništvo Jezika još je 1988. odlučilo objaviti neke dokumente o pravopisnoj i jezičnoj problematici s početka NDH, ali to dosad nije učinilo jer Stjepan Babić, koji je to pokrenuo i preuzeo zadatak da priredi priloge za tisak i napiše popratni tekst, nije stigao da to izvrši. Želimo stručnu i svu čitateljsku javnost upoznati s problemima pred kojima su se hrvatski lingvisti nalazili u početku NDH, kako su na njih gledali i kako su postupali da ih riješe. To je potrebno učiniti ne samo da osvijetlimo prošlost nego i zato što se pri tome radi o temeljnim pravopisnim pitanjima hrvatskoga književnog jezika za koja moramo znati, osvjetljavati ih s raznih gledišta, da bismo mogli svjesno ocjenjivati vrijednost danas već ustaljene pravopisne norme i razumjeti zašto je ona zasnovana upravo na takvim načelima na kojima jest. Bez toga nema prave jezične kulture.

* Iako su V. Dvoržak i E. Barić znali da raspravljaju o istom problemu, njihovi su članci napisani nezavisno jedan od drugoga. Mi ih objavujemo zajedno pružajući autorima priliku da u daljnjoj raspravi usklade neslaganja. Dakako, u raspravu se može uključiti i koji drugi suradnik.

Ur.

** Br. I i II objavljeni su u XXXV. godištu Jezika.